

مجلہ ”کھوج“

ISSN: 1992-6545

- مدیر : پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمان
نائب مدیر : ڈاکٹر محمد عرفان الحق
مجلس ادارت / مشاورت (الف بائی ترتیب نال)
بیرونی : این مرنی، ڈاکٹر (کینیڈا)، جسیر کور، ڈاکٹر (انڈیا)، جگ موہن ساٹھا، ڈاکٹر (کینیڈا)
روی روندر، ڈاکٹر (انڈیا)، کنول جیت کور (کینیڈا)، ناشر نقوی، ڈاکٹر (انڈیا)
ہانسز وروزیسلر، ڈاکٹر (سوئیڈن)
اندرونی : اقبال شاہد، پروفیسر ڈاکٹر (پاکستان)، شاہد محمود کاشمیری، پروفیسر ڈاکٹر (پاکستان)
ظہیر احمد شفیق، ڈاکٹر (پاکستان)، عاصمہ قادری، ڈاکٹر (پاکستان)
عبداللہ جان عابد، ڈاکٹر (پاکستان)، نوید شہزاد، پروفیسر ڈاکٹر (پاکستان)
یوسف خٹک، پروفیسر ڈاکٹر (پاکستان)
کمپوزنگ : محمد سدھیر
چھاپہ خانہ : پنجاب یونیورسٹی پریس، لاہور
پتہ : ادارہ پنجابی سلیکھ تے رہتل سار، پنجاب یونیورسٹی اورینٹل کالج
علامہ اقبال کیمپس، لاہور (پاکستان)
ای میل : director.ipcs@pu.edu.pk, dr.nabilarehman@gmail.com
آن لائن ویب سائٹ : <http://pu.edu.pk/home/journals/khoj>
انڈیکسنگ ویب سائٹ : <http://tehqeeqat.org>
فون / فیکس : 042-99210834
شمارے دامئل : 1000/- روپے پاکستانی، بیرون ملک 20 امریکی ڈالر
مجلہ چھبہماہی ”کھوج“ وچ چھپن والے مقالے، مقالہ نگاراں دی ذاتی راء تے مبنی ہوندے نیں۔ ایہہ نوں
ادارہ یا ادارتی کمیٹی دی راء تصور نہ کیتا جائے..... (ایڈیٹر)
چھبہماہی کھوج HEC ولوں منظور ہون توں وکھ حکومت دے مراسلہ نمبر ایس۔ او (سی ڈی) 3-75/1-
مورخہ 2 جنوری 1980ء دے مطابق پنجاب دے سکولوں تے کالجاں لئی وی منظور شدہ اے۔

“Khoj”

ISSN: 1992-6545

Editor : Prof. Dr. Nabila Rehman
Deputy Editor : Dr. Muhammad Irfan ul Haq

Editorial & Advisory Board:

External: Ann Murphy, Dr. (Canada), Heinz Werner Wessler, Dr. (Sweden),

Jagmohan Sangha, Dr. (Canada), Jasbir Kaur, Dr.(India),

Kanwal Jeet Kaur (Canada), Nashir Naqvi, Dr. (India),

Ravi Ravinder, Dr. (India),

Internal: Abdullah Jan Abid, Dr. (Pakistan), Asma Qadri, Dr. (Pakistan)

Iqbal shahid, Dr. (Pakistan), Naveed Shahzad, Dr. (Pakistan)

Shahid Mahmood Kashmiri, Dr. (Pakistan),

Yousaf Khushk, Dr. (Pakistan), Zaheer Ahmad Shafiq, Dr. (Pakistan)

Composer : Muhammad Sudheer
Printing : Punjab University Press, Lahore
Address : Institute of Punjabi & Cultural Studies
Punjab University Oriental College,
Allama Iqbal Campus, Lahore. (Pakistan)
E-mail : director.ipcs@pu.edu.pk, dr.nabilarehman@gmail.com
Online Website : <http://pu.edu.pk/home/journals/khoj>
Indexing Website: <http://tehqeeqat.org>
Tel./Fax No.: 042-99210834
Price : Rs. 1000/- (in Pakistan)
: US \$. 20/- (Abroad)

Biannual “Khoj” is approved by HEC & recommended for educational institutions of the Punjab by Letter No. S.O(CD)75/1-3 dated 02-01-1980, Govt. of the Punjab.

ISSN: 1992-6545

تحقیقی مجلہ پنجابی زبان تے ادب

ادارہ پنجابی سلیکھ تے زہتل سار

کھوج

(چھپماہی)

”کھوج“ جلد 46، شماره 1، مسلسل شماره نمبر 91..... جولائی، دسمبر 2023ء

مدیر

پروفیسر ڈاکٹر نبیلہ رحمن

نائب مدیر

ڈاکٹر محمد عرفان الحق

پنجاب یونیورسٹی، لاہور

مقالہ لکھن والیاں لئی اصول تے قاعدے / ہدایتاں

- 1- مقالہ ان پھیلایا ہووے تے کے دوسری تھاں چھپن لئی گھلایا ہووے۔
 - 2- مقالہ ان پیج پروگرام، 14 فونٹ وچ کمپوز ہووے تے سوٹ تے بارڈ دوویں طرح گھلایا جاوے۔
 - 3- مقالے دے پہلے صفحے آتے پیٹھ لکھت معلومات ایس ترتیب نال درج ہوں:
مقالہ نگار دا پورا ناں، عہدہ، ادارہ، ڈاک پتہ، فون نمبر: دفتر تے موبائل، ای میل پتہ، مقالے دے ان پیجے ہون دی آپ گواہی تے دتھلا۔
 - 4- ہر مقالے دے نال اوس دا انگریزی وچ خلاصہ 100 (Abstract) توں 200 لفظاں وچ کار لازم لکھیا ہووے تے اوس خلاصے وچ اوہناں اکھراں پیٹھ لکیر لائی جاوے۔ جیہڑے انٹرنیٹ سرچ لئی آگھویں یاں خاص (Key words) لئی استعمال ہو سکے۔ گھٹ توں گھٹ 5 اکھراں جیہڑے مقالے دے مختلف پکھاں نوں ظاہر کرن مثلاً جے کوئی مقالہ چوہدے یا مشرقی پنجاب دے ادب بارے ہے تے لفظ Indian Punjabi Literature پیٹھ لکیر لائی جاوے جے اس وچ کسے خاص شخصیت، ادبی صنف یاں لوک ادب دا ذکر ہووے تے اوس شخصیت، صنف تے لوک ادب دے اوس خاص کھیتر پیٹھ لکیر لائی جاوے۔ ایسے طرح مقالہ جیہناں سرناویاں نوں پورا دے اے یاں جس کھی کھیتر دا ویروا کردا اے اوہناں دے پیٹھ وی لکیر لائی جاوے جوں Folk، Social & Political Culture، Colonial، Feminist وغیرہ
 - 5- مقالے وچ جدول پکلی وار کسے اہم شخصیت دا ناں آوے تے نمائیاں (بریکٹاں) وچ اوس دی تاریخ پیدائش تے تاریخ وفات (موتھے مطابق) درج کیتی جائے۔ جے کسے حکمران یاں بادشاہ دا ذکر آوے تے اوہدی اوہدی حاکمی دے سال لکھے جان اتے کسے اہم یاں خاص کتاب دی صورت وچ اوس دا چھپن ورا لکھیا جاوے۔
 - 6- پنجابی توں علاوہ دو جیال زبانوں وچ شخصیتاں دے ناں یاں کتاباں دے سرناویں نمائیاں وچ انگریزی اکھراں وچ لکھے جان۔
 - 7- حوالیاں، مآخذ اں تے کتابیات لئی ”کھوج“ لئی متھے طریقے نوں اپنایا جاوے، مثال دے طور تے:
کتاب دا حوالہ: شریف کنجاہی۔ جگر اتے (لاہور: عزیز پبلشرز، 1986ء)۔ 37۔
کتابیات وچ اندراج: کنجاہی، شریف۔ جگر اتے۔ لاہور: عزیز پبلشرز، 1986ء
مضمون دا حوالہ: جمیل احمد پال، ڈاکٹر، ”جدید پنجابی نظم نوں شریف کنجاہی دی دین“، کھوج 73 (جولائی۔ دسمبر 2014ء)؛ 12۔
مآخذ اں یاں کتابیات وچ اندراج:
پال، جمیل احمد، ”جدید پنجابی نظم نوں شریف کنجاہی دی دین“، کھوج 73 (جولائی۔ دسمبر 2014ء)۔ 9-28۔
Online Sources لئی:
- ویب سائٹ دا پورا پتہ، اوس توں فائدہ لگن دی تاریخ، جس مضمون دا حوالہ دتا جائے اوس دے سرناویں تے لیکھک دا ناں وی دیو۔
- 8- جیہماہی ”کھوج“ HEC دی ’Y‘ کمیٹی وچ شامل ہے تے اوس دی ہدایت مطابق ہی ایس وچ مقالہ چھاپن توں پہلاں دو ماہراں کول مخفی تحریری رائے (Blind Review) لئی گھلایا جاندا اے۔ دوواں ماہراں دی مثبت، منفی رائے دے مطابق ہی مقالے نوں ”کھوج“ وچ شامل کرن یا نہ کرن دا فیصلہ کیتا جاندا اے۔
- آن لائن ویب سائٹ: <http://pu.edu.pk/home/journals/khoj>
- انڈیکسنگ ویب سائٹ: <http://tehqqeqat.org>
- حوالیاں لئی ہور جانکاری لئی: http://mgrin.ursinus.edu/help/resreh_guides/cit_style|_chicago.htm
- مدیر: مجلہ کھوج۔ ادارہ پنجابی سلیکھ تے زہتل سار، پنجاب یونیورسٹی علامہ اقبال کیمپس، لاہور (پاکستان)
- E-mail: director.ipcs@pu.edu.pk, khoj@pu.edu.pk
- Ph&Fax: 042-99210834

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نعت

میں لکھ چھپانا چاہتا ہوں پر راز چھپایا نہیں جاندا
اتھراں نوں روک نہ سکاں میں، دل نوں سمجھایا نہیں جاندا
آکھاں تے کہنوں آکھاں میں، جا آکھے کملی والے نوں
کیوں اپنے روضہ اطہر تے مینوں بلوایا نہیں جاندا
تسی رحمت اوجس عالم دی میں او سے دے وچ رہنا واں!
مڑ میری خستہ حالت تے کیوں کرم کمایا نہیں جاندا!
چل فضل مدینے جان لئی کجھ آہر، کوئی اڈم کرئیے
ہن دُوری دے وچ دل تائیں، بہتا توفایا نہیں جاندا
(فضل گجراتی)

فہرست

07	مدیر	اداریہ	
		کھوج پرکھ:	
09	پروفیسر ڈاکٹر مجاہدہ بیٹ / ڈاکٹر لیسری سکندر	ماں بولی دی اہمیت تے پنجابی دی حیثیت	1
19	ڈاکٹر فوزیہ حنیف	اجو کے سہ وچ پنجابی زبان، ادب تے کلچر دی لوڑ	2
33	پروفیسر ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق / عبدالرحمن خان	بھگتی لہر: تعارف، قسماں تے مڈھ	3
51	کرن شجاع / ڈاکٹر ثمینہ بتول	ظفر سیماب دی شاعری دا انقلابی تے عوامی پیکھ	4
59	ڈاکٹر عادل عزیز	سنگت تھیٹر دا سیاسی تے سماجی کردار	5
73	ستونت کور / ڈاکٹر مجاہدہ بیٹ	گرونانک بانی وچ عربی شہادولی: اک ویروا	6
		اردو:	
83	ڈاکٹر عنبرین خواجہ / ڈاکٹر فریدہ انجم / ڈاکٹر شبنم گل	سکھ ازم اور کشمیر	7

انگریزی:

- 8- **The Muslims who saved the life of Guru Gobind Singh** 1 to 10
- * Dr Harjinder Singh Dilgeer
- ** Dr Kalyan Singh Kalyan
- *** Satwant Kour

اداریہ

ہتھلے شمارے وچ ریت موجب پنجاب دی بولی، تاریخ، جغرافیہ، دھرم، ادب تے رہتل سارے حوالے نال اٹھ (8) تحقیقی تے تنقیدی لیکھ پیش نیں۔ پہلا لیکھ ”ماں بولی دی اہمیت تے پنجابی دی حیثیت“ دے سرناویں پیٹھ ہے۔ ایہ پروفیسر مجاہدہ بٹ تے ڈاکٹر یسری سکندر داسا نچھا لیکھ اے۔ جیہدے پہلے حصے وچ انسانی حیاتی وچ ماں بولی دی اہمیت تے دوجے حصے وچ پنجابی دی مادری زبان پاروں حیثیت آتے ایس دی اجوکی صورت حال بارے بھرویں گل بات کیتی گئی اے۔ دوجے لیکھ وچ وی زبان، ادب تے رہتل سار دی اہمیت، حیثیت تے سمکال وچ اوس دی لوڑ آتے زور دتا گیا اے۔ ڈاکٹر فوزیہ حنیف دے ایس لیکھ داسرناواں ”اجو کے سسے وچ پنجابی زبان، ادب تے کلچر دی لوڑ“ ہے۔ تیجا لیکھ پروفیسر ڈاکٹر ظہیر احمد شفیق تے عبدالرحمن خان دا اے۔ ایس مقالے دا سرناواں ”بھگتی لہر: تعارف، قسماں تے مڈھ“ اے۔ جیہدے وچ بھگتی لہر بارے مڈھلی جانکاری دیندیاں ایہدیاں وکھو وکھ شاخاں تے اُساری بارے کھوج پرکھ کیتی گئی اے۔ چوتھا لیکھ ڈاکٹر ثمنہ بتول دی نگرانی وچ پی ایچ ڈی سکالر کرن شجاع نے پنجابی دے انقلابی شاعر ”ظفر سیماب دی عوامی تے انقلابی شاعری“ دے سرناویں پیٹھ لکھیا اے۔ اگلا لیکھ ڈاکٹر عادل عزیز ہوراں دا ہے جس وچ اوہناں نے سنگت تھیٹر دے پنجاب دی رہتل تے رنگ منچ راہیں

اُسے سیاسی تے سماجی کردارنوں اُگھاڑیا اے۔ ایس توں بعد پی ایچ ڈی ریسرچ سکالرسٹونٹ کور تے اوہناں دی نگران پروفیسر ڈاکٹر مجاہدہ بٹ دا سانجھا لیکھ ہے جس وچ بابا گرو نانک دی بانی وچ عربی دے لفظاں دی ورتوں تے اوس دے سرناویاں دا ویروا کیتا گیا ہے۔ شمارے دا ستواں تے اٹھواں لیکھ ترتیب وار اردو: ”سکھ ازم اور کشمیر“ تے انگریزی:

”The Muslims who saved the life of Guru Gobind Singh”

نیں۔ جیہہناں وچ پنجاب دے جغرافیے، مختلف تاریخی پکھاں تے زہتل سار دے اُن گیمہلے تے بھلے و سہلے کردارنوں درسایا گیا ہے۔ ایہ مقالے پاکستان ہائر ایجوکیشن کمیشن دیاں ہدایات دے چائن تے جامعہ پنجاب دی پالیسی دے مطابق سارے پکھاں نوں پورن مگروں شمارے دا حصہ بناتے گئے نیں۔ سوجھواناں دے سچھا تے راواں دی اڈیک رہی۔

.....مدیر